

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

'לב לדעת' –

כוונה, אמת וכנות דתית בנבואת ירמיהו

דוד סבתו, sabatoster@gmail.com

[1] שובו בנים שובבים: נבואת אחרית הימים בפרק ג

שובו בנים שובבים נאם ה', כי אנכי בעלתי בכם, ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון ונתתי לכם רעים כלבי ורעו אתכם דעה והשפיל.

<p>והיה כי תרבו ופריתם בארץ בימים ההמה נאם ה' לא יאמרו עוד ארון ברית ה' ולא יעלה על-לב ולא יזכרו בו ולא יפקדו ולא יעשה עוד.</p>	<p>בעת ההיא יקראו לירושלם כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים לשם ה' לירושלם, ולא ילכו עוד אחרי שררות לבם הרע</p>
---	--

רד"ק: 'אע"פ שתרבו ופריתם בארץ לא יקנאו בכם הגוים שיבאו להלחם בכם ותצטרכו לצאת למלחמה וארון האלהים עמכם'.
מצודת דוד: 'לא יאמרו עוד זה לזה נלך לפני הארון להתפלל שמה כי לפי מרבית העם לא יוכלו כולם לבוא שמה כי המקום לא יכילם'.
רש"י: 'ולא יעשה עוד - מה שנעשה בו כבר בשילה שהביאוהו במלחמה עם פלשתים בימי עלי'.

נבואת שמואל על בית עלי (שמ"א ג, יא): 'הנה אנכי עשה דבר בישראל אשר כל שמעו תצלינה שתי אֲזַנֶיךָ'.
נבואת ירמיהו על חורבן המקדש (יט, ג): 'הנני מביא רעה על המקום הזה אשר כל שמעה תצלינה אֲזַנֶיךָ'.

[2] נבואת הברית החדשה (לא, ל-לג)

(ל) הנה ימים באים נאם ה'
וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה:
(לא) לא כברית אשר כרתי את אבותם
ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בם נאם ה',
(לב) כי זאת הברית אשר אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם נאם ה' נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם:
(לג) ולא למדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם ה' כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר עוד.

[3] "לב לדעת" והברית החדשה – בין ירמיהו לדברים

נבואת התאנים [כד, ו-ז]:
ושמתי עיני עליהם לטובה והשבתיים על הארץ הזאת ובניתים ולא אהרס ונטעתיים ולא אתוש:
ונתתי להם לב לדעת אתי כי אני ה', והיו לי לעם ואנכי אהיה להם לאלהים כי ישבו אלי בכל לבם.

דברים פרק כט פסוק א - ו
(א) ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אלהים אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: (ב) המסות הגדלות אשר ראו עיניך האתת והמפתים הגדלים ההם: (ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועיניכם לראות ואזנים לשמע עד היום הנה: (ד) ואולף אתכם ארבעים שנה במדבר לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלף לא בלתי מעל רגלך: (ה) לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם למען תדעו כי אני ה' אלהיכם... אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם... (יא) לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו אשר ה' אלהיך פרת עמך היום:

[4] מילת הבשר ומילת הלב

דברים י, טז
'ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד'
דברים ל, ו [פרשת התשובה]
'ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך...
ירמיהו ד, ג

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

'המלו לה' וְהִסְרוּ עֲרֻלוֹת לְבַבְכֶם אִישׁ יְהוּדָה וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם.

ירמיהו ט, כד-כה

הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וּפְקַדְתִּי עַל כָּל מוֹל בְּעַרְלָה. עַל מַצְרִיִּם וְעַל יְהוּדָה וְעַל אֲדוֹם וְעַל בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל מוֹאָב וְעַל כָּל קְצוּצֵי פֶּאֶה הַיֹּשְׁבִים בְּמִדְבָּר כִּי כָל הַגּוֹיִם עָרְלִים וְכָל בַּיִת יִשְׂרָאֵל עָרְלֵי לֵב.

משנה נדרים ג, יא

קונם שאיני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי אומות קונם שאיני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עכו"ם שאין הערלה קרויה אלא לשם עכו"ם שנא' (ירמיה ט) כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב ואומר (שמואל א יז) והיה הפלשתי הערל הזה ואומר (שמואל ב א) פן תשמחנה בנות פלשתים פן תעלוזנה בנות הערלים רבי אליעזר בן עזריה אומר מאוסה ערלה שנתגנו בה הרשעים שנאמר כי כל הגוים ערלים. רמב"ם: גם זה ברור שהכוונה במולים, מי שמאמין במילה. וערלים, מי שאינו מאמין במילה.

[5] חטא ותשובה בנבואת ירמיהו

ירמיהו ד, יד: 'כַּפְסֵי מְרֻעָה לַבָּךְ יְרוּשָׁלַם לְמַעַן תִּנְשָׁעִי, עַד מְתֵי תִלְוִן בְּקִרְבְּךָ מַחְשְׁבוֹת אוֹנֶךָ'.
ירמיהו לא, יח: 'כִּי אַחֲרַי שׁוּבֵי נַחֲמֵתִי וְאַחֲרַי הַדְּעִי סִפְקֵתִי עַל יָרֵךְ, בְּשִׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי כִּי נִשְׁתֵּאתִי חֲרַפְתִּי נְעוּרָי'.

ירמיהו כב, כב: 'כִּי אִז תִּבְשִׂי וְנִכְלַמְתִּי מִכָּל רַעְתְּךָ'.

ירמיהו ג, כה: 'נִשְׁכַּבְהָ בְּבִשְׁתָּנָהּ וַתִּכְסֶּנּוּ כְלַמְתָּנָהּ כִּי לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ חֲטָאוּ'.

ירמיהו ו, טו: 'הַבִּישׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַם בּוֹשׁ לֹא יְבוֹשׁוּ גַם הַכְּלִים לֹא יִדְעוּ'.

ירמיהו ג, ג: 'וּמִצַּח אִשָּׁה זֹנְהָ הִיא לֶךְ מֵאַנְתְּ הַכְּלָם'.

ירמיהו ג, י: 'וְגַם בְּכָל זֹאת לֹא שָׁבָה אֵלַי בְּגוֹדָה אַחוֹתָהּ יְהוּדָה בְּכָל לַבָּהּ כִּי אִם בְּשִׁקָּר נְאֻם ה'.

ירמיהו ח, ו: 'אֵין אִישׁ נָחֵם עַל רַעְתּוֹ לֵאמֹר מָה עָשִׂיתִי, כֹּלָה שָׁב בְּמִרוּצָתָם כְּסוּס שׁוֹטֵף בְּמַלְחָמָה'.

רמב"ם, הלכות תשובה ב, ב

ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד שנאמר 'עזוב רשע דרכו [ואיש און מחשבותיו] וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר 'כי אחרי שובי נחמתי'.

[6] בחינת הלב ודעת אלהים בנבואת ירמיהו

יז, ה-י: אֲרוּר הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם וְשֵׁם בִּשְׂרׁ זָרְעוֹ וּמִן ה' יִסוּר לְבוֹ... בְּרוּךְ הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְהִיא ה' מִבְּטָחוֹ. וְהִיא כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עַל מִים וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שְׂרָשָׁיו... וְלֹא יִמֵּשׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי. עֵקֶב הַלֵּב מִכָּל, וְאִנֵּשׁ הוּא, מִי יִדְעֶנּוּ? אֲנִי ה', חִקֵּר לֵב בְּחֹן כְּלִיּוֹת, וְלִתֵּת לְאִישׁ כְּדַרְכּוֹ כְּפִרֵי מַעֲלִיּוֹ. יב, א-ד: 'מִדּוּעַ דָּרָךְ רָשָׁעִים צָלַחַהּ, שְׁלוֹ כָּל בְּגָדֵי בְּגָד? נִטְעַתֶּם גַּם שְׂרָשׁוֹ יִלְכוּ גַם עִשׂוֹ פְּרִי. קְרוֹב אֶתָּה בְּפִיָּהֶם וְרַחוּק מִכְּלִיּוֹתֵיהֶם! וְאַתָּה ה' יִדְעֵתְנִי, תִּרְאֵנִי וּבְחַנְתָּ לִבִּי אֶתְּךָ'.

שורשו של מושג הבחינה

ו, כז-ל: בְּחֹן נִתְתִּיךָ בְּעַמִּי מִבְּצָר וְתִדְעַ וּבְחַנְתָּ אֶת דְּרָכְךָ. כָּלֶם סְרִי סוֹרְרִים הִלְכִי רַכִּיל נַחֲשֵׁת וּבְרָזָל כָּלֶם מִשְׁחִיתִים הֵמָּה. נָחַר מִפְּחַ מֵאֵשׁ תָּם עִפְרַת לְשׁוֹא צָרָף צָרוּף וְרַעִים לֹא נִתְקוּ. כְּסָף נִמְאָס קָרָאוּ לָהֶם כִּי מֵאֵס ה' בָּהֶם. כג, כח-כט: 'הַנְּבִיאָ אֲשֶׁר אֶתּוֹ חִלּוֹם יְסַפֵּר חִלּוֹם וְאֲשֶׁר דִּבְרִי אֶתּוֹ יְדַבֵּר דִּבְרֵי אֱמֶת... הֲלוֹא כֹה דִבְרֵי כָּאֵשׁ, נְאֻם ה'!'.

שורשה של ידיעת ה' בנבואת ההקדשה

הקדשת ירמיהו (א, ה-ט): בְּטָרָם אֲצַרְךָ בְּבֶטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטָרָם תִּצָּא מִרְחֹם הַקִּדְשֵׁתִיךָ נְבִיא לְגוֹיִם נִתְתִּיךָ. וְאִמְרָ אָהָה אֲדַנִּי ה' הִנֵּה לֹא יִדְעֵתִי דִבְרֵי כִי נֶעַר אֲנִכִּי. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֵל תֹּאמְרָ נֶעַר אֲנִכִּי כִּי עַל כָּל אֲשֶׁר אֲשַׁלַּחְךָ תִּלְךָ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוְךָ תִּדְבֹר. אֵל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי אֶתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלְךָ נְאֻם ה'. וַיִּשְׁלַח ה' אֶת יָדוֹ וַיִּגַּע עַל פִּי וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הִנֵּה נִתְתִּי דִבְרֵי בְּפִיךָ. הקדשת ישעיהו (ו, ו-ז): 'וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים וַיְבִיאוּ רֶצְפָה... וַיִּגַּע עַל פִּי'.